

VALERIA CIOATĂ

“Petru Maior” University of Târgu-Mureș

ATTEMPT TO SUBLIMATE ORTHODOXISM

Abstract: Ioan Alexandru's poems represent a mission to spread the word of God. He sees himself as a successor of the Orthodox Christian faith. The role of poetry is to link people to the Supreme Being. The model Ioan Alexandru takes after is Romanus the Melodist who is known as a fifth century sacristan in the temple of Hagia Sophia, Constantinople. He is said to have been a slow speaker, a poor reader and singer. The other monks used to make fun of the way he sang until, one night, in The Eve of the Nativity of Christ, the Mother of God appeared to him in a dream. She gave him a scroll and told him to eat it. From that moment on, he started to sing with a beautiful voice and composed a great number of hymns known as kontakia some of which are still used today in the service of the Orthodox Christian church. Ioan Alexandru understands poetry as a way of connecting people with God. All the efforts of the poet are seen as a struggle to capture the will of God and pass it on to the next person. So, the role of the poet is also understood as that of a prophet. Salvation comes from combining love, suffering and redemption. Another role of the poet in the eyes of Ioan Alexandru is to create a sort of connection between faith in God and the national history. He praises a series of Romanian national history personalities. While some texts are well written and put together, others are a little difficult to understand.

Keywords: faith, Christ, love, redemption, heaven.

În lumea în care trăim, în care totul pare accesibil, în satul global ar trebui să fie ușor de găsit un loc fiecărui poet și fiecărei culturi. În permanență se simte nevoia unei recuperări a trecutului în sensul re-integrării sale în teoriile și concepțiile prezente. Arta, mai mult decât alte domenii resimte acest fenomen. Astfel apar acte recuperatorii performate de artiști tineri în vederea reintroducerii, fără prejudecăți, în viața cotidiană (alertă și agresată de informație) a unor mari figuri ale trecutului. Cele mai de succes exemple pot fi luate din muzică, întrucât aceasta beneficiază de un limbaj universal. Un tânăr pianist, pe numele său Lucian Ban, a reorchestrat mare parte din opera lui George Enescu reintroducând-o în circuitul internațional prin proiectul *Enesco re-imagined*. Ce legătură ar putea avea o astfel de pildă cu un referat asupra poeziei lui Ioan Alexandru? Critica literară ar fi bine să aibă puterea de a reintroduce pe piață, prin revizuire continuă, o serie de scriitori și poeți care par să fi intrat într-un con de umbră. Spre deosebire de limbajul universal al muzicii și de răspândirea de care aceasta se bucură, literatura, și mai ales, poezia, manifestă dificultăți legate de limbă, de concepția filosofică, de spațiul cultural în care este răspândită și de cunoașterea istoriei.

În ciuda dificultății actului recuperator acesta trebuie cel puțin demarat. Recitirea poemelor se cere a fi făcută cu discernământ și luciditate. Citind și re-citind poemele și părerile criticilor despre acestea intenția autorului pare aceea de a porni de la teluric și materie, trecând prin cataclismele infernului, pentru a accede la o spiritualizare a materialității. „Cu *Vămile pustiei*, Ioan Alexandru trece la o privire detașată a realității poetice, de la imagismul delirant la solemnitatea verbală, rezultat al unei elevate detașări de obiectul poetic imediat. Faptul a surprins pe unii comentatori ai poeziei sale, care s-au grăbit să suspecteze fidelitatea poeziei din mai sus citatul volum raportată la celelalte, ignorând faptul această poezie are tangențe cu câteva poeme din *Infernul discutabil* (precum *Oedip*,

Iov, Urme, Capul meu). *Infernul* este materia în existența-i nemijlocită, ordonată sau închipuită în experiențele vizionare ale poetului – *Pustia* rămâne nostalgia lumii pure, punte întinsă între Izvor și Mare, între început și margini. *Pustia* este geneză permanentă și stingere iminentă, lumea pură prinsă în încremenirea contemplației, spațiu străin materiei obișnuite, existând în afara timpului¹. Multele volume de versuri se doresc a fi niște trepte în ilustrarea acestei concepții. Există, însă, o mare distanță de la intenție până la punerea ei în practică. Dacă în volumul de debut, Ion Alexandru părea a avea toate atributele unui poet cu o carieră promițătoare, în a doua etapă a creației sale, cea a multor *Imne*, acesta nu-și ține promisiunea. Totuși, opera sa nu poate fi în totalitate respinsă întrucât talentul nu îl părăsește. În acest sens Alex Ștefănescu are dreptate în judecata sa de valoare: „textele continuă să aparțină unui artist deosebit de înzestrat, care, chiar și când se lasă condus de automatismele modului său de exprimare, reușește să ne atragă măcar din când în când atenția, prin forța limbajului. Însă fără o ierarhizare a mijloacelor poetice, fără o energică concentrare a lor asupra unui punct din conștiința cititorului, nu se ajunge la emoție estetică. Cu un aparat de sudură care și-ar împrăstia flacăra în toate direcțiile nu s-ar putea ridica temperatura unui metal până la incandescență. Din cauza consecvenței neverosimile a atitudinii se creează, apoi, o impresie de rigiditate și în cele din urmă de poză: Știm din experiență că figura umană este mobilă și că numai o mască păstrează la nesfârșit aceeași expresie, astfel încât permanenta evlavie din *imnele* lui Ioan Alexandru ne face inevitabil să ne gândim la o mască.”²

În ceea ce privește studiul de față, mă voi opri asupra unor elemente religioase luând în discuție felul în care acestea se reflectă în opera poetului transilvănean.

Încă de la începutul volumului *Imnele iubirii*, poate fi remarcată o nevoie a omului de a se conecta la dimensiunea sacră a existenței. Poemul *Patrie* arată fundamentul hieratic al întemeierii unei țări. Pământul trebuia sfințit, abia apoi oamenii se stabileau în acele ținuturi. Ființele umane înfățișate nu făceau nimic înainte de a-și așeza drept temelie credința. „Cât era acropola de strâmtă/ Pământul de neroditor/ Până țara li se părea sfântă/ N-aveau somn în așternutul lor”. Întoarcerea aceasta imaginară în trecut nu se soldează cu o delimitare de credințele celor vechi așa cum apare la alți poeți din aceeași generație, cum ar fi Ana Blandiana. Ioan Alexandru se revendică de la acești strămoși pe care îi glorifică. „În Carpați de-avem o mângâiere/ Care nu ne-a părăsit nicicând/ E credința noastră-n Înviere/ Străvederea celuilalt pământ”. Spațiul la care se referă poetul este văzut ca fiind plin de suferințele succesive ale generațiilor care au trăit în acest perimetru. Poetul își asumă destinul țării sale, el consideră esența românismului credința în înviere „Străvederea celuilalt pământ”.

După cum afirmă Petru Poantă, Ioan Alexandru inventează modele de civilizație arhaică: „Alexandru vrea să schimbe poezia, căutând obârșiile cântecului. Vrea să o resacralizeze. Poetul este *alesul* unei colectivități careia îi slăvește eroii și îi *prezice* viitorul. Deslușim aici ecourile orfismului antic căruia îi sunt asociate încă multe alte experiențe livrești, care au lucrat atât de contradictoriu și de derutant asupra personalității poetului. Prin urmare, un sens rapsodic încearcă să confere Ioan Alexandru creației, cântând în numele unei *colectivități* străvechi, al cărei profet și depozitar de înțelepciune se consideră.”³

Alegerea propriului neam este opusă risipirii ființei, lucrurile fiind privite din acest unghi, această asumare a destinului propriului neam nu mai este o adevărată opțiune (în sensul că nu există două alternative viabile), ci este singura alegere care poate fi făcută. Risipirea ființei nu este o alternativă, este o neantizare și o întâlnire cu angoasa exasperantă. Textul care discută această asumare se numește chiar *Opțiune*. Vulturii simbolizează ființele care se apropie din ce în ce mai tare de transcendență. „Vulturii spre soare la nămiezi/ Pământului

¹ Ruja, Alexandru, *Valori lirice actuale*, Ed. *Facla*, Timișoara, 1979, p. 129

² Ștefănescu, Alex., *Prim plan*, Ed. *Eminescu*, București, 1987, p. 299

³ Poantă, Petru, *Radiografii*, Ed. *Dacia*, Cluj-Napoca, 1978, p. 217 – 218

sunt singura umbrire” în sensul că doar ei sunt singurii care trebuie să fie urmați. Modelul propus de Ioan Alexandru este Moise care, fiind adoptat de fiica faraonului, putea să-și uite originile. Apariția divinității în viața personajului biblic se face prin vis. Această apariție este, paradoxal, cea care îl trezește. Comparația „Cum fluturii învie din omide/ Dragostea de neamul său l-a-nvins/ Desculț și gol ieșea din piramide” face parte din acele fragmente valoroase despre care Alex Ștefănescu spune că ar putea salva opera poetică a lui Ioan Alexandru: „Există o singură soluție pentru a valorifica totuși masa enormă de versuri din ultimele cărți ale lui Ioan Alexandru: să le citim cu spirit critic, să alcătuim *din mers* o antologie de uz personal. Vom constata astfel că Ioan Alexandru continuă să rămână un poet adevărat, care nu mai este însă exigent cu sine sau care crede că, dincolo de creația propriuzisă, contează starea de adorație-euforie-pietate în care s-a scufundat o dată pentru totdeauna. În orice caz, o asemenea antologie – realizată nu la nivelul poemelor, ci al versurilor – ar releva frumuseți nebănuite, unele extraordinare, care justifică entuziasmul constant manifestat față de poezia lui Ioan Alexandru de către Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Edgar Papu și alte spirite familiarizate cu poezia universală. Reușitele sunt mai ales din domeniul unei răscolitoare retorici a tandreții, față de patrie, față de predecesori, față de fii, față de natură etc.”⁴. Poetul pune în text și un tâlc, și anume, acela că doar în smerenie se regăsește gloria și mântuirea: „Smerenia-i descoperi apoi/ Că de la sine e fără putere/ Și lepădat între cei mulți și goi/ Dobândi veșmânt de înviere”.

Un text care ar putea fi reabilitat este *Tradiția*. Formula sa este mai fericită și datorită dimensiunilor reduse ale poemului. Cele două strofe explică esența a ceea ce ar trebui să înțelegem prin cuvântul folosit în titlu. Tradiția este văzută ca o diafanizare a sufletului prin însușirea a tot ce e mai sfânt, cu fiecare generație strângându-se legătura dintre om și Dumnezeu: „Tradiție înseamnă transbordare/ Din mână-n mână devenind mai sfânt/ Cu cât transpare-n fiecare/ Icoana celuilalt pământ”. Oarecum viziunea se apropie de cea argheziană în care opera fiecărui membru al neamului e o treaptă care se lasă moștenire urmașilor.

Deosebirea, însă, este aceea că Ioan Alexandru se revendică de la Nichifor Crainic (prin recuperarea ortodoxismului), mai mult decât de la Arghezi. Strofa a doua poate fi înțeleasă printr-un paradox al credinței care susține că învierea se găsește prin transformarea suferinței, prin asumare, în rai. Sărăcia se împuținează dacă este purtată cu demnitate. De fapt, Ioan Alexandru nu se referă aici la sărăcie din perspectiva mijloacelor materiale, ci la puținătatea sufletului în fața divinității. În acest raport omul nu poate fi altfel, decât sărac. Dumnezeu venind, transformă sărăcia în fluviu de bogății duhovnicești: „Pornești la drum cu multă sărăcie/ Ce se-mpuține pe cât crește și învie/ Cel din urmă dintre morți”. Mântuirea nu este văzută ca o chestiune personală, ci, din moment ce generațiile se așază una în succesiunea alteia, fiecare sporind legătura cu Dumnezeu nu se mai mântuiesc individual, ci devin fluviu care îi trezește la viața de apoi și pe cei necredincioși: „Pornești la drum cu multă sărăcie/ Ce se-mpuține pe cât știi s-o porți/ Fluviul tot crește și învie/ Cel din urmă dintre morți”.

Brâncoveanu este un text care are atributele unui desen naiv de pe o icoană pictată pe sticlă. Prima strofă îl prezintă pe domnitor consultându-se cu înțelepții vremii asupra învierii cu sau fără trup, de parcă în lipsa acestei consilieri speciale ar fi devenit musulman. Odată aflat răspunsul este însușit „cu fiecare os în parte”. Condiția învierii este lipsa fricii și nelepădarea de Cuvânt, prin care se înțelege a doua persoană a Sfintei Treimi, Iisus Hristos. Persoana a doua a verbelor și pronomelor folosite în ultima strofă sugerează universalitatea ideilor exprimate. În acest desen naiv, cu unele linii nesigure, cu altele îngroșate fără rost, găsim și o imagine poetică sugestivă: „Lumina milei tremurândă/ Fecunda-va celălalt pământ”. Acest *celălalt pământ* se referă la înviere. Jertfa din viața pământeană acționează precum un fertilizator al vieții viitoare, un garant al învierii pe *lumea cealaltă*.

⁴ Ștefănescu, Alex., op. cit., p. 300

Figura lui Constantin Brâncoveanu apare și în alt text *Iubirea lui Brâncoveanu*. De această dată forma poemului este aceea a unei rugăciuni. Aici este mult mai vizibilă proverbiala stângăcie ardelenască în mânuirea cuvântului. „Poezia lui Ioan Alexandru din primele volume produce o puternică impresie de bărbăție, datorită, printre altele, unei anumite neîndemânări în arta ceasornicărească de a *potrivi cuvintele*. La Tudor Arghezi, de exemplu, se simte clar că retorica potocnită este simulată și că exprimă, de fapt, o superiscușință. La Ioan Alexandru, ca și la alți ardeleni, inabilitatea este reală, constituind un fel de garanție a seriozității (dexteritatea pare întotdeauna perfidă!). Cuvintele folosite de el par niște mari pietre de râu, neșlefuite care intră într-un pavaj denivelat și trainic.”⁵ Cu mențiunea că în versurile citate pavajul denivelat pune serioase probleme de deplasare pietonilor. Transformarea unor substantive în verbe nu este o găselniță tocmai fericită: „Acoperișele de plumb ocrotitoare/ *Vor nimba* un neam fără sfârșit”. Nici regionalismul *acoperișele* nu pare mai potrivit în acest context. În final se sugerează că toate citirile enumerate aveau nevoie de o jertfă de sânge asemănătoare cu cea din *Monastirea Argeșului*.

Ceea ce încearcă Ioan Alexandru este să dea poeziei o dimensiune duhovnicească. În textele sale se simte, după cum a fost remarcat de critica literară, o stângăcie care îl împiedică să meșteșugească versul. Unele din mijloacele sale artistice au o valoare poetică deosebită, în timp ce altele nu își găsesc locul în același text. *Avere* valorifică această dimensiune duhovnicească despre care vorbeam mai sus: „Averea unui neam nepieritoare/ Stă în puterea de-a iubi/ Cât de smerit e-n sine fiecare/ Câți pruncuți îmbracă zi de zi// Nu câte oale fierb la mine-n vatră/ Și de vin ulcioare am golit/ Ci inima de n-a rămas de piatră/ Cât urât în ea s-a pustiit// De am trecut pe lângă mâna goală/ Întinsă de un cerșetor/ Zadarnic umbra-n jur răscoală/ Din peșteră ecou răsunător”. Lumea materială este pusă în antiteză cu cea spirituală. Puterea de a iubi și de a crește copii este opusă mâncării și băuturii, simboluri ale trupului. Iubirea este golită de eros, în aceste poezii se vorbește despre agape. Aceasta este forța iubirii apropiate care îl face pe trecător să îl ajute pe cerșetorul care întinde mâna pentru a primi ajutor. Cel care îl ajută pe seamănu-l său fără să pună întrebări, fără să se gândească la ce va face acel cerșetor cu banii primiți, fără să se scârbească de mirosul acestuia, fără să-l apostrofaze trimițându-l la muncă, poate să spună că a cunoscut această dimensiune a iubirii (agape). Folosirea persoanei I e o dovadă a asumării valorilor pe care poetul le expune. Dacă este o minciună, este o minciună pe care el și-ar dori-o adevărată. Așa cum spunea Nicolae Steinhardt că dacă nu ai iubire, să dai celor din jur ceea ce nu ai și vei primi în schimb iubire adevărată. Adică, până ajungi la măsura iubirii adevărate să te comporți cu celălalt ca și cum l-ai iubi și, în timp, iubirea va apărea trimisă de Dumnezeu prin celălalt.

Lucrare profetică este o scriere care are trei niveluri de interpretare: atât ca artă poetică, îndrumar de comportament pentru creștinul de rând, cât și pentru a înțelege cu ce se confruntau apostolii întemeietori de țară. „Să dărâmi și să deștrădăcinezi/ Idolii lăuntrici răul din afară/ Să zidești și să însămânțezi/ Până locul este bun de țară”. Ca artă poetică, textul așază poetul într-o poziție aparent privilegiată: aceea de profet. Acesta are rolul de a deșteleni pământul din sufletul cititorului. Misiunea este una sfântă și nu prea are legătură cu neîncrederea în cuvântul scris pe care o manifestă anumiți colegi de ai săi de generație cum ar fi Ana Blandiana sau Marin Sorescu. Strofa a doua are în vedere darea în vileag a răului prin artă pentru a-l scoate din lume. Poetul se delimitează de acest fel de a vedea lucrurile deoarece această perspectivă ar fi potrivită dacă nu ar exista suflet și omul ar fi alcătuit exclusiv din trup: „Numai răul să-l faci cunoscut/ Târșându-te de azi pe mâine/ Dacă-ai fi doar mormânt de lut/ Dar sufletul cui rămâne”. Întrebarea retorică rămâne fără semn de punctuație ca, de altfel, toate poemele lui Ioan Alexandru. Tema întemeierii unei țări este recurentă la Ioan Alexandru. Idolii lăuntrici se găsesc în fiecare suflet, aceștia desemnează patimile, care, după cum spun

⁵ Ștefănescu, Alex., op. cit., p. 294

părinții *Filocaliei*, sunt păcate transformate în obiceiuri, acestea sunt atât de adânc integrate în suflet, încât devin idoli.

Eterna luptă a sufletului de iluminare/ înduhovnicire a trupului e ilustrată liric în textul *Penuel*. Strofele poemului sunt construite ca niște trepte în urcușul trupului spre lumina divină. Creștinul adevărat nu trebuie să se oprească la a avea recunoaștere din partea oamenilor: „De la oameni nu-i de-ajuns/ Să te alegi cu binecuvântare/ Groaza unei nopți de nu te-a uns/ Până dai de sânge în sudoare”. Noaptea la care face referire poetul este cea din ajunul crucificării, când, în grădina Ghetsimani, Iisus Hristos s-a rugat cu mult patos, transpirația de pe frunte prefăcându-se în picături de sânge. Ungerea este și un semn al alesului lui Dumnezeu (aluzie la sensul cuvântului *Hristos*). Regii Israelului erau unși cu mir. În episodul menționat suferința devine mir-ungere. Suferința în rugăciune este o condiție necesară, dar nu suficientă, în opinia lui Ioan Alexandru, pentru accederea la viața alături de Dumnezeu. Pasul următor este desprinderea de lume: „Nu-i de ajuns să te știi hăituit/ Dinspre oameni sau grăit de bine”. Acest fel de a vedea lucrurile are în vedere indiferența totală față de lume. O astfel de idee se regăsește în următoarea apoftegmă din *Patericul egiptean*: „Un frate s-a dus la avva Macarie Egipteanul și l-a rugat: «Avva, spune-mi un cuvânt». Bătrânul îi zice: «Du-te în cimitir și ceartă morții!». Fratele s-a dus, i-a certat și a aruncat cu pietre, apoi s-a întors să-i spună bătrânului [că a îndeplinit porunca]. Acesta l-a întrebat: «Și ce ți-au spus?». «Nimic.» Bătrânul îi zice: «Du-te iarăși mâine și laudă-i!». Fratele s-a dus și i-a lăudat făcându-i *sfinți* și *apostoli* și *drepti*. Apoi s-a întors la bătrân și i-a zis: «I-am lăudat». El l-a întrebat: «Și nu ți-au răspuns nimic?». Fratele a zis: «Nu». Bătrânul îi zice: «Ai văzut, așadar, cât i-ai certat și cât i-ai lăudat, iar ei nu ți-au spus nimic. La fel și tu, dacă vrei să te mântuiești, fii mort, neluând în seamă nici nedreptatea oamenilor, nici lauda lor, precum morții. Astfel vei putea să te mântuiești.»⁶

Pământul despre care vorbește în continuare strofa a doua este trupul creat din țărână: „Pământul printre stele-mpodobit/ De lumina ce nu-i aparține”. Această lumină e a transcendenței, de unde menționata prezență a stelelor.

Condiția umană este zugrăvită în strofa care urmează; devenirea și nestatornicia fiind pietrele de hotar prezente în mod decisiv: „N-are omul stare pe pământ/ Fără lupta astan-crâncenată/ Se va-ntoarce pururi șchiopătând/ De lumina neapropiată”. Lumina lumii celeilalte la care acced doar cei care au înțeles să-și însușească desprinderea de lumea aceasta îi face pe oameni să fie niște inadaptați în lumea materială. Ultima strofă devine din ce în ce mai greu de descifrat. Versurile șchiopătează și ele încercând să încifreze sensuri duhovnicești care se regăsesc destul de greu, pentru un cititor nedus la biserică. Asocierile de imagini și cuvinte nu sunt prea atrăgătoare și nici nu incită: „Nu vrea să știe de-a învins/ Sau înfrânt pe a câta vamă?/ În cenușa cosmosului stins/ Șoldul unui svâcnet se întramă”. Sensul devine atât de încifrat încât doar poetul îl poate înțelege.

Textele mai scurte sunt cele mai bine lucrate. „Textele ample sunt greoaie și plictisitoare, fiind practic cu neputință a le duce la capăt fără efort. Unele au un aer esoteric, misterios, care are un precedent în Goga, explicația lui mai directă fiind totuși aceea că Ioan Alexandru cultivă în aceste imne o frază extrem de arbitrară în alcătuirea ei sintactică, rupând punțile de legătură și creând impresia de înțeles obscur. Defectul principal al liricii lui ditirambice este însă abstracția.”⁷ Sau „poeziile mai scurte, în versuri frumos alcătuite, conțin remarcabile laude, umilințe, terori cvasireligioase, cosmice. Logosul e un leac divin, o lumină

⁶ *** - *Patericul sau apoftegmele părinților din pustiu*, Ed. Polirom, Iași, 2007, p. 220 – 221

⁷ Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică – Lista lui Manolescu, 1. Poezia*, Ed. Aula, Brașov, 2001, p. 260

izvorâtă din infinit”⁸. Din aceste considerente mă voi opri doar asupra unor texte de mai mică întindere.

Ars poetica exprimă travaliul sufletesc prin care trece poetul în încercarea sa de a-și îndeplini rostul în lume. Cuvintele sunt necurate atâta timp cât nu sunt filtrate prin lacrimi. Rostul poetului este acela de a trece orice experiență prin suferință: „Nu pot rosti niciun cuvânt curat/ Netrecut prin lacrimile toate/ Cred că sunt cel mai neajutorat/ Și mai sărac din câte-au fost create// Iar până la ele să ajung/ Ce sbatere și frângere de sine/ Stele și izvoare toate plâng/ Până plânge sufletul din mine”. Ideea ar fi că poetul este sensibil la toată tristețea creației divine și rolul său este acela de a da glas acestei suferințe universale. „Frângerea de sine” este necesară pentru a fi în acord cu vibrațiile întregii naturi.

Un rol mai clar al condiției poetului este relevat într-un alt text: „Cuvântul devenit-a carne/ Istoria a dobândit cuprins/ Nu poate nimeni să răstoarne/ Unde cereștile-au învins// Cuvântul este sacrament și hrană/ Nu poate fi poetul decât slujitor/ Profet și preot fără de prihană/ Logosului foc mistuitor”. Aceste versuri exprimă o condiție ideală a poetului. Imaginea poetului ca profet nu e singulară în opera lui Ioan Alexandru. Neprihănirea e o condiție care nu poate fi îndeplinită, mai ales în cazul în care poetul nu renunță la nici un vers scris în ideea că toate au ceva valoros și îi rămâne criticii sarcina de a le selecta. Ultimele două strofe nu se mai referă la condiția poetului, ci vorbesc despre Hristos și rostul venirii sale în lume. *Cuvântul* la acest poet are sensul de *Logos* din *Evanghelia* lui Ioan: „Întru-nceput era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul Dumnezeu era. Acesta era dintru-nceput la Dumnezeu; toate printr-Însul s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut. Viața era într-Însul și viața era lumina oamenilor; și lumina întru întuneric luminează și întunericul nu a cuprins-o.”⁹. Rolul poetului este acela de a nota cât mai exact viziunile și ideile transmise de *Cuvântul* suprem. În absența unui criteriu de selectare a imaginilor valoroase se produce, însă un soi de producție poetică de masă, prolifică din punct de vedere cantitativ, dar defectuoasă calitativ.

În mare măsură Ioan Alexandru pune pe versuri ideile biblice și cele exprimate de părinții bisericii primului veac. Într-un text cum este cel intitulat *Jertfa laudei*, care în mod evident se revendică de la o formulă prezentă în sfânta liturghie, există multe din imaginile prezente în cultul creștin ortodox, dar fără o viziune personală. Încercarea de abstractizare și încifrare face, însă textul destul de greoi: „Are putere de ispășire/ Jertfa Laudei din iubire/ Psaltirion cu zece strune/ Ranele din coastă și din mâne”. Rănilor lui Iisus Hristos devin psaltire cu zece strune, adică instrument muzical pe care se presupune că îl folosea profetul David pentru a-și acompania creațiile. Acest instrument era folosit spre slăvirea lui Dumnezeu. Ideea desprinsă din versuri este aceea că jertfa Mielului lui Dumnezeu a fost înfăptuită spre răspândirea în lume a credinței. Suferința s-a transformat în înviere, în ciuda prezenței pregnante a morții: „N-a rămas în suflete durere/ Să nu fie străpunsă de-nviere/ Oricât moartea mai stăpânește încă/ Învierea-n noi e mai adâncă/ Oricâte bocete se mai frământă/ Se-aud în veci cântările de nuntă”. Din nou termenul *nuntă* este prezentat cu sensul biblic de întâlnire cu Hristos la sfârșitul veacului. Mirele este acela din pilda celor zece fecioare (cinci înțelepte și cinci nebune). Ultimele patru versuri reiau ideea pământului care are să alunece printre stele, adică trupul făcut din lut, odată spiritualizat și curățat de toate impuritățile urmează a lua calea veșniciei: „Nu poate fi în cosmos tânguire/ Să nu fie-nghițită de iubire/ Să lungească pământul printre stele/ Uns de aloia lacrimilor mele”. Lacrimile au un rol purificator, explicat mai exact în episodul biblic al spălării picioarelor lui Iisus Hristos de către Maria Magdalena cu lacrimile sale.

⁸ Piru, Alexandru, *Poezia românească contemporană*, Ed. Eminescu, București, 1975, p. 366 – 367;

⁹****Biblia cu ilustrații* – versiune diortoisită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, vol. VII, Ed. Litera, București, 2011, p. 2297

În aceste texte de inspirație biblică pare că poetul încearcă să-și explice, în primul rând sieși, și mai apoi, celorlalți, sensul scripturilor străvechi. Există în aceste versuri o trudă de a pătrunde sensul tainic al celor expuse, dar apropierea dintre textele vechi și lumea actuală nu se realizează. Sensul iubirii rămâne doar unul declarativ așa cum este înfățișat în textul cu același nume: „Să-l iubești pe vrăjmaș înseamnă/ A-i da lui însuși șansa de-a iubi/ Să nu-l treci cu vederea pe cerșetor înseamnă/ Să se deprindă însuși a jertfi”. Asocierea dintre vrăjmaș și cerșetor nu se justifică. Acest „să se deprindă însuși a jertfi” este oarecum ambiguu. Cerșetorul, în actul său de a cere își jertfește mândria, iar cel care dăruiește jertfește din bunurile sale materiale și din reputația sa, lăsându-se văzut alături de un cerșetor. Strofa a doua exprimă ideea simplă a proverbului „Ce ție nu-ți place, altuia nu face!” într-o sintaxă greoaie, jertfa revenind obsesiv: „Ce-i faci tu aceea dorești să-ți faci/ Celălalt ție și tuturor/ Pe cât îți este viața de săracă/ Pe-atât poți fi în taină jertfitor”. Din aceste versuri se mai desprinde și conceptul milosteniei făcută în taină în așa fel încât să nu știe stânga ce face dreapta. Ultima strofă revine asupra judecății lacrimilor purificatoare care aduc renunțarea la sine și deschiderea spre o lume transcendentă: „În lacrimi mai ales comoară/ În stingerea de sine în frământ/ Prin pâinea-mpărtășită-n fapt de seară/ Prisosește hrana din cuvânt”.

Unele texte se dovedesc a fi o simplă versificare a dogmelor religioase, de exemplu: *Mărturisirea*: „Păcatul și cel mai greu din fire/ Se poate șterge prin mărturisire/ De la sine nu e cu putință/ Să-l stârpească nicio suferință/ Să-i pui juvățul pe grumaz și gură/ Să-l smulgi din suflet ca o stârpitură/ Zbătându-se ca peștele-n țărâne/ Să-l frigă jarul rănilor din mâne”. Astfel de texte pot servi la o ilustrare a legilor bisericești pentru credinciosul de rând, dar ca valoare poetică nu prea spun mare lucru.

Poezia *Amiros* din *Imnele Moldovei* rafinează oarecum imaginile poetice în așa fel încât să poată fi înțelese: „De la suflet din cămara lui/ A plecat pe-un zumzet de albină/ Lanceput o lacrimă de dor/ Și-un pridvor de aur s-o susțină// Și când vânturile au zvântat/ Roua trandafirului pe față/ A rămas mirosul prea curat/ Să rănească altă dimineață”. E adevărat că aici nu sunt elemente religioase valorificate, dar textul îi recuperează calitatea de poet a lui Ioan Alexandru. Extrapolând, așa spune că *lacrima de dor* ar putea avea sens duhovnicesc, făcând referire la celelalte texte citate până acum și în care lacrimile au cauze de pocăință. Dorul poate fi acela după cealaltă lume, cea adevărată, iar *pridvorul de aur* o punte între cele două lumi, un preambul al paradisiului. Mirosul este cel care *rănește dimineața* aducând în prim plan o prefigurare a celeilalte realități pregătită întru întâmpinarea oamenilor care și-au transformat lacrimile în pridvor de aur.

Textul *Imnograf* ilustrează condiția poetului în raport cu divinitatea. Este un fapt cunoscut că Ioan Alexandru avea o mare admirație pentru Roman Melodul care a fost unul din cei mai prolifici alcătuitori de imnuri, acatiste și alte cântări bisericești. În viața sfântului se spune că acesta avea o voce destul de modestă până într-o noapte de Crăciun când „mergând la Constantinopol, în zilele împăratului Anastasie, a rămas la biserica Preasfintei de Dumnezeu Născătoare, cea din Chir, petrecând cu evlavie, și priveghind toată noaptea la slujba Vlahernelor. Și după săvârșirea slujbei de acolo, iarăși se întoarse la Chir, unde și darul alcătuirii condacelor a luat, arătându-se lui în vis Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, și dându-i o bucată de hârtie, îi porunci să o mănânce; deci i se păru că deschise gura, și înghiți hârtia; și [...] îndată cum se deșteptă, suindu-se în Amvon, a început a cânta: «Fecioara astăzi pe Cel mai presus de ființă naște...». Acesta a făcut condacele¹⁰ și ale celorlalte praznice, încă și ale sfinților celor mari; așa că mulțimea condacelor făcute de dânsul este mai mult de o

¹⁰ Condac = Cântec bisericesc scurt prin care se aduc laude unui sfânt sau se arată însemnătatea unei sărbători. – Din sl. **kondakū**.

mie”¹¹. Ioan Alexandru face referire la Roman Melodul, situându-se în succesiunea acestuia prin condiția sa de poet. Prima strofă menționează bucuria vieții din care se desprinde creația poetică: „Zilele-s scurte nopțile părerii/ Viața e un imn de bucurie/ Ai fost răpit de prea curatul vânt/ Și-ai devenit icoană străvezie”. Minunea relatată în *Viețile sfinților* apare și în aceste versuri. *Răpirea* se referă la visul sfântului care i-a adus, prin revelație, meșteșugul alcătuirii cântărilor. Imnograful devine *icoană străvezie* deoarece prin el se manifestă harul divin, făcându-l creator. Darul divin vine după multă priveghere și bucurie simțită în timpul slujbelor, din acest motiv Ioan Alexandru spune că *viața e un imn de bucurie*. Strofele următoare arată felul în care se manifestă deținerea acestui har: „Și ce se vede nu poate fi rostit/ Imnul e doar un fel de îngăimare/ Un ropot scurt când ploile-au trecut/ Și-un fel de mir pe buze de-ndurare// Începe-un fel de murmur de izvor/ Și-n jurul tău fapturne s-adună/ Răpus de cântec leul răbdător/ Paște cu mielul iarba împreună”. *Îngăimarea* face referire la greutatea cu care Roman Melodul cânta înainte de apariția fecioarei Maria, iar *mirul de pe buze*, la ușurința cu care, apoi, acesta își compunea condacele. Mirul este de îndurare pentru că nu vine dintr-o dată, ci în urma eforturilor repetate ale imnografului care avea foarte multă evlavie. *Ropotul scurt după ce ploile au trecut* vorbește despre sărăcia limbajului în raport cu bogăția vedeniilor din lumea de dincolo. Imnul apare lin ca un ropot de izvor, dar puterea sa transfigurează fața lumii, astfel încât mielul paște alături de leu. În acest fel vede Ioan Alexandru condiția poetului, un trudit în așteptarea harului divin. Odată cu apariția acestuia (a harului, adică), rezultanta, adică opera trebuie să fie capabilă să schimbe fața lumii și să îmblânzească fiarele. Punerea în practică a acestei idei pare că i-a dat mult de furcă poetului ardelean.

Fiul meu conține o serie de îndemnuri lăsate de vechea generație celei noi drept principii de viață. Aceste învățături sunt niște precepte extrase din Biblie: „Cât de frumoși sunt pașii ce vestesc/ Vreme de pace și rodnicie-n țară/ Să fii curat cu trupul și-n suflet sănătos/ Să poți trudi și-n zile de ocară// Să fie casa plină de copii/ Și patul tău neprihănit să-ți fie/ Pâinea pe masă-n lacrimă s-o frângi/ De mulțumire și de bucurie”. Calitatea profetică a poetului se manifestă prin *ghicirea* viitorului în pașii fiului său, probabil că aceste calități se materializează printr-o gândire pozitivă. După prevestirea unor timpuri fericite și bogate, eul liric expune condițiile care fac acele timpuri să fie rodnice: curăția sufletească și trupească, fidelitatea. Pâinea frântă este o aluzie la euharistie, pentru acesta este nevoie de pregătire prin plângerea păcatelor, apare din nou motivul lacrimii. „Cuvântul tău să fie da sau nu/ Și fapta numai să-l adeverească/ Iar frații tăi să-l caute-ndelung/ De vor în pacea lui să odihnească”. În strofa de mai sus sfaturile expuse sunt luate din cuvintele lui Iisus Hristos. Termenul *frații* cred că este folosit în accepțiunea de *semeni*, nu în aceea de *copii ai aceluiași părinți biologici*. Comportamentul fiului trebuie să fie un punct de sprijin pentru cei din jur. „Nu te-arăta prea des în văzul lor/ Învață tănuirea și ascultă/ Calul cel bun este vândut din grajd/ Și vinul vechi nu-i pentru orice nuntă”. Izolarea de societate este văzută ca o sursă de regăsire a sinelui. *Ascultarea* este o trăsătură pe care fiecare om ar trebui să și-o dezvolte pentru a putea evolua sufletește. *Calul cel bun* e un simbol al înaintării și al puterii. *Vânzarea* este prezentată ca o îndepărtare, dar care are rolul de a-l face pe cel vândut mai puternic. *Vinul cel vechi* este o sintagmă care aduce în discuție întemeierea unei familii, amintind de nunta din Cana Galileei, unde vinul cel bun (cel transformat de Iisus din apă) a fost adus la sfârșit. În poezia lui Ioan Alexandru *vinul cel vechi* se referă la valorile cele mai prețuite și care nu se dau oricui. „Numai iubirii să-i rămâi dator/ Și pe vrăjmaș iubește-l cu tărie/ Dar inima să n-o dai orișicui/ C-ajungi de bunăvoie în robie// Nu scoate perlele din casa ta/ De orice praznic și la

¹¹ *** *Viețile sfinților pe tot anul – după sinaxarele și mineie, triod și penticostar*, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Ed. *Cartea ortodoxă*, Alexandria, 2006, p. 48 - 49

fiecine/ Vin sărbători grozave ce râvnesc/ Numai potirul arderii de sine”. Să fii dator iubirii în sensul că tu îi vei iubi pe toți cu agape și ei îți vor rămâne datori, de aceea versul următor aduce în prim plan iubirea de vrăjmași. A-i iubi pe cei din jur nu înseamnă a fi în permanență dezamăgit și înșelat în așteptări sau a fi sclavul emoțional al celorlalți. Iubirea de aproape presupune o bună înțelegere a naturii umane, îngăduință și lipsa urii și a răutății și bucurie sinceră în fața succeselor altora. Ultima strofă se inspiră, de asemenea, din cuvintele lui Iisus Hristos care spune: „Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare și, întorcându-se, să vă sfășie”.¹² Arderea de sine se referă la rugăciunea lăuntrică, a inimii care transformă inima într-un altar de jertfă pe care arde focul mântuirii. Potirul este necesar pentru că arderea în rugăciune se face doar cu ajutorul euharistiei.

Condiția creatorului de texte lirice este descrisă în *Poetul*. Tot universul pare un sat care își așteaptă ziua de sărbătoare pentru a comunica cu Dumnezeu: „Se crapă de duminică în univers/ Și-adiie mir țărâna pe morminte/ Nu-i vreme de-așteptat nici de ascuns// Ulcioru-i strâmt, aloile puține/ Nemilostiv e focul poruncit/ Să împlinească vița pe coline// Mi-e dat acestui grai să-i amintesc/ Frumusețea și puterea de-altădată/ Așa cum norul spânzură de ploii/ Până-i răspunde glia blestemată”. Sunt prezente mai multe motive ale morții: mormintele, aloea (care se folosea la îmbălsămare). Primul vers în mod sigur intră în antologia propusă de Alex Ștefănescu, la fel și ultimele două versuri ale poemului.

Dacă vremea nu e bună nici de așteptat și nici de ascuns, înseamnă că e bună pentru o transformare fundamentală: focul are rolul de a *împlini* vița. În mod evident vița de vie este un simbol al omenirii care se mântuiește în Iisus Hristos, el a spus: „Eu sunt vița; voi, mlădițele. Cel ce rămâne întru Mine și Eu întru el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic”.¹³ Focul este cel al rugăciunii, dacă aceasta e puțină, focul e nemilostiv. Misiunea poetului este aceea de a reda limbajului comun forța ezoterică a unui creator de lume. El este norul, limbajul său este ploaia care trezește pământul numit *blestemat* și-l face să rodească din nou. Pământul este blestemat pentru că nu rodește de la bun început, ci se lasă îndelung rugat înainte de a răspunde.

O părere mai echilibrată asupra poeziei lui Ioan Alexandru exprimă criticul Al. Cistelean: „poezia lui Ioan Alexandru nefiind altceva, în tot parcursul său, decât transcrierea într-o anumită formă a unui exercițiu de elevație, oglinda unui circuit plin de tensiune al desăvârșirii umane. Ea nici nu are coerență internă ca pur ciclul estetic, dar are, în schimb, o organicitate evidentă ca proces spiritual. Stadii estetice care se anulează și se exclud, se grupează, în cele din urmă, într-un spectacol unitar, complex și dramatic, al inițierii desăvârșirii. Principiile unificatoare trebuie căutate în elemente oarecum exterioare, în dinamica revelațiilor și a ascensiunii spiritului.”¹⁴

În încheiere voi cita concepția lui Ioan Alexandru asupra menirii sale: „Arta este un lucru de intimitate. Ea lucrează cu sufletul omului. Trebuie să-l înflăcăreze continuu. Ce greu se hotărăște omul spre bine și cât de ușor îl poți influența în rău.”¹⁵ Chiar dacă nu a reușit mereu să-și respecte propriul deziderat, Ioan Alexandru rămâne un poet vizionar și cu un mare talent, merită alcătuită acea antologie de uz personal.

Bibliografia operei:

1. Alexandru, Ioan, *Imnele Moldovei*, Ed. Albatros, București, 1980;
2. Alexandru, Ioan, *Imnele Țării Românești, Cartea românească*, 1981;

¹² *** Biblia, ed. cit., Mt. 7, 6, p. 2137

¹³ ***Biblia, ed. cit., In. 15, 5, p. 2328

¹⁴ Cistelean, Alexandru, *Poezie și livresc, Cartea românească*, București, 1987, p.168

¹⁵ Arion, George, *Interviuri*, Ed. Eminescu, București, 1979, p. 13

3. Alexandru, Ioan, *Pământ transfigurat*, Ed. *Minerva*, București, 1982;
4. Alexandru, Ioan, *Imnele iubirii*, *Cartea românească*, București, 1983;
5. Alexandru, Ioan, *Imnele Putnei*, *Cartea românească*, București, 1985;
6. Alexandru, Ioan, *Imnele Maramureșului*, *Cartea românească*, 1988;
7. Alexandru, Ioan, *Imnele iubirii*, Ed. *Ioana*, București, 1995.

Bibliografie critică:

1. Arion, George, *Interviuri*, Ed. *Eminescu*, București, 1979;
2. Cistelecan, Alexandru, *Poezie și livresc*, *Cartea românească*, București, 1987;
3. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică – Lista lui Manolescu, I. Poezia*, Ed. *Aula*, Brașov, 2001;
4. Piru, Alexandru, *Poezia românească contemporană*, Ed. *Eminescu*, București, 1975;
5. Poantă, Petru, *Radiografii*, Ed. *Dacia*, Cluj-Napoca, 1978;
6. Ruja, Alexandru, *Valori lirice actuale*, Ed. *Facla*, Timișoara, 1979;
7. Ștefănescu, Alex., *Prim plan*, Ed. *Eminescu*, București, 1987.

Bibliografie teologică:

1. ****Biblia cu ilustrații* – versiune diortoisită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania., vol. VII, Ed. *Litera*, București, 2011;
2. *** *Viețile sfinților pe tot anul – după sinaxarele și mineie, triod și pentecostar*, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Ed. *Cartea ortodoxă*, Alexandria, 2006;
3. *** - *Patericul sau apoftegmele părinților din pustiu*, Ed. *Polirom*, Iași, 2007;
4. *Psaltirea Proorocului și împăratului David*, Ed. *Biserica Ortodoxă*, 20003, Alexandria.